
Wehrmacht beneden in de kelder lagen.¹⁰⁸ Aike Schot deed enige tijd als landwachter dienst. Toen de geallieerden in Normandië geland waren was hij echter realistisch genoeg om er een punt achter te zetten. Hij schreef de commandant op 12 juni dat de huiszoekingen uit de hand liepen en dat hij ermee ophield. Voortaan wilde hij zich weer gaan concentreren op de horeca:

Door een correcte houding heb ik het langzamerhand weer zoover gekregen, dat natuurlijk alle NSB-ers in mijn zaak komen, doch daarnaast evenveel anderen.¹⁰⁹

Sommigen gingen in hun fanatisme door tot het bittere einde. De landwachters kenden de streek. Op 17 juni wisten ze in het boerderijtje van Lammert en Grietje Huizing in de Sellingerbeetse de familie van Jacob Sachs te arresteren. Boer Huizing, vier van de vijf leden van het joodse gezin Sachs en de eveneens gearresteerde Willem Reinders (de gereformeerde predikant van Sellingen) zouden de gevangenschap niet overleven.

Bij het classicaal bestuur kwam in november 1944 het bericht binnen dat ds. C. Spoor van Nieuwe Pekela vast zat in het huis van bewaring in Groningen, en dat ds. Ader was gefusilleerd.¹¹⁰ Marinus van Leeuwen herdacht zijn jonge collega van Nieuw-Beerta alsof er al geen bezetting meer bestond:

Hij was een vroom, gevoelig, fijnbesnaard en fijnzinnig man, door God met vele grote gaven toegerust; hij is gevallen als slachtoffer van zijn toewijding en liefde voor de medemens.¹¹¹

De doopsgezinde predikant van Winschoten, André du Croix, bezweek in concentratiekamp Buchenwald. Lukkien had Du Croix in het begin van de bezetting gekend als deelnemer aan het kaderwerk van de Nederlandse Unie.¹¹²

In Ter Apel realiseerde men zich dat de plaatselijke nationaal-socialisten het na de bevrijding moeilijk zouden krijgen. Ondergronds werd een ordedienst (OD) opgericht, om na vertrek van de Duitsers het gezag te handhaven én om een begin te maken met het oppakken van collaborateurs. De gereformeerde Luitje Buurma, hoofd van de weefspoelenafdeling van de AGO-fabriek, werd commandant.¹¹³

Bevrijding

Op 11 april vond de bevrijding plaats door Poolse militairen. In de Kloosterkerk werd een dankdienst gehouden. Op zondag 15 juli volgde een kanselboodschap, opgesteld door de in het Interkerkelijk Overleg samenwerkende kerken. De inhoud klonk ernstig:

¹⁰⁸ 'Mijn plek' (interview met mw. A. Keur-Smit en mw. A. van Oosten-Smit), in: *Apell. Nieuwsbrief Museum Klooster Ter Apel* 2000 nr. 1.

¹⁰⁹ A. Schot aan commandant landwacht Ter Apel, Ter Apel 12-6-1944, in: NA CABR inv.nr. 39500.

¹¹⁰ Zie voor de dood van Ader (geëxecuteerd op 20 november 1944 in de bossen bij Rhenen): Els Boon, 'Een gezamenlijke roeping alleen voortgezet. De dood van een predikant en de gevolgen voor diens gezin', in: George Harinck en Gert van Klinken (red.), *Van kansel naar barak. Gevangen Nederlandse predikanten en de cultuur van herinnering*, Zoetermeer 2011, 121-135.

¹¹¹ Notulen classicaal bestuur 29-11-1944, in: AHGB archief classis Winschoten.

¹¹² W. Mesdag, *In dit teken... Ds. A. du Croix* (br. 10 in de VDM-serie ter herdenking van in de oorlog omgekomen predikanten), Amsterdam 1946.

¹¹³ OVCG, rapport illegaal werk Ter Apel door J. Roorda.